

УНИВЕРЗИТЕТ У БЕОГРАДУ - ФАКУЛТЕТ БЕЗБЕДНОСТИ
НАСТАВНО-НАУЧНОМ ВЕЋУ

Одлуком Наставно-научног већа факултета безбедности бр. 406/8 од 20.06. 2017. године, именована је Комисија за преглед и оцену докторске дисертације кандидата Душана Пророковића под насловом „Регионална безбедност и теорија реализма: студија случаја Арктик“, у саставу:

1. проф. др Владимир Цветковић, председник
2. проф. др Драган Симић, члан
3. доц. др Милан Липовац, члан

Комисија је проучила достављени рукопис докторске дисертације и Наставно-научном већу подноси следећи

РЕФЕРАТ

О ЗАВРШЕНОЈ ДОКТОРСКОЈ ДИСЕРТАЦИЈИ

1. ОСНОВНИ ПОДАЦИ О КАНДИДАТУ И ДИСЕРТАЦИЈИ

Кандидат Душан Пророковић је рођен 16.08.1976 године у Лозници. Основну школу завршио је у Малом Зворнику, а средњу школу у Зворнику (БиХ). Основне студије завршио је на Факултету организационих наука Београдског универзитета, на одсеку за управљање квалитетом. Последипломске студије завршио је на Високој школи за јавне и међународне односе у Прагу (Чешка) 2011. године, на одсеку за међународне односе, после чега је стекао звање магистра наука одбранивши рад на тему „Будући положај Косова у међународним односима“ и положивши државни испит за признавање звања. Звање докторанаука је стекао 2012. године положивши стручне испите из предмета политичка географија и међународни односи по том одбранивши у најкраћем могућем року рад под називом „Геополитички положај Србије на почетку 21. века са посебним освртом на друштвено-географске факторе“ на Факултету политичких наука и међународних односа словачког државног Универзитета „Матеја Бела“ у Банској Бистрици. Докторске академске студије на Факултету безбедности је уписао у школској 2013/2014 години и положио све испите са просечном оценом 9,88, те одбранио пројекат докторске дисертације са оценом десет.

Кандидат запослен као истраживач на Институту за међународну политику и привреду у Београду. У току досадашњег научноистраживачког рада објавио је три монографије и преко 30 радова у зборницима радова и научним часописима. Ужа област истраживачких интересовања кандидата су студије безбедности и међународни односи.

Душан Пророковић је објавио следеће радове:

А) монографије:

- Пророковић, Д. (2011). *Косово: међуетнички и политички односи*, Београд: Геополитика, 2011, 324 стране.
- Пророковић, Д. (2012). *Геополитика Србије: положај и перспективе на почетку XXI века*, Београд: Службени гласник; Геополитика, 2012, 791 страна.
- Proroković, D. (2013). *Kosovo: medzietnické a politické vzťahy*, Bratislava: Spolok Sr. na Slovensku, 2013, 207 strana.
- Пророковић, Д. (2014). *Немачка геополитика и Балкан: о циљевима средњоевропског континентализма*, Београд: CatenaMundi, 2014, 327 страна.

Б) поглавља у књигама и зборницима радова:

- Пророковић, Д. (2013). „Евроазијство, атлантизам и теорија „сукоба цивилизација“ на Балкану“, у: Степић, Миломир, Ђурић, Живојин [ур.], *Србија и евроазијски геополитички простор*, Београд: Институт за политичке студије, стр. 387-407.
- Пророковић, Д. (2014). „Слабљење модерне државе и структурна дестабилизација савременог друштва у постхладноратовском времену“, у: Шљукић, Срђан, Ристић, Душан, *Структурне промене у савременим друштвима*, Нови Сад : Филозофски факултет, Одсек за социологију, стр. 24-40.
- Пророковић, Д. (2014). „Геополитички циљеви великих сила на Балкану уочи Првог светског рата и српско питање“, у: Ђурић, Живојин, Кнежевић, Милош [ур.], *Србија и политика великих сила 1914-2014*, Београд: Институт за политичке студије, стр. 61-87.
- Пророковић, Д. (2014). „Геополитички положај Србије на почетку XXI века као елемент стратешког контекста“, у: Оцић, Часлав [ур.], *Могуће стратегије развоја Србије*, Економски зборник САНУ, Књига XIII, Београд: Српска академија наука и уметности, стр. 641-650.
- Пророковић, Д. (2014). „Србија-гранични део Истока под контролом Запада“, у: Симић, Проф. др Желько [ур.], *Србија између истока и запада*, Београд: Факултет за дипломатију и безбедност, стр. 97-116.
- Пророковић, Д. (2015). „Употреба хибридних идентитета у геополитичке сврхе: Босна 1914-Украјина 2014.“, у: Милошевић, Зоран [ур.], *Украјинско питање данас*, Шабац: Центар академске речи, стр. 120-137.
- Пророкович, Д. (2015). „Конец государства и культур Мегалополиса“, Сборник, под редакцией Е. А. Юшиной, А. А. Костина, „Государствои общество: проблемы взаимодействия“, Киров: Вятский государственный гуманитарный университет, стр. 21-26.
- Proroković, D. (2015). „The Geography of the Balkans in reference to the Energetics of Continental Europe: one route for several gas pipeline projects“, In: “Gas Geopolitics in

- South East Europe”, Sofia: Bulgarian Geopolitical Society, The Institute for Balkan and European Studies, pp. 11-23.
- Пророковић, Д., Милићевић-Пророковић, Ј., (2015). „Будућност народотворних процеса европских народа са гледана кроз теорију супранизма“, у: Милошевић, Зоран, Ђурић, Живојин (ур.), *Национални идентитет и међународна интеграција*, Београд: Институт за политичке студије, 2015, стр. 157-176.
- Пророкович, Д. (2015). „Влияние межнациональных отношений в конституционный порядок во внешнеполитическую ориентацию в случае Македонии“, „Știința politică și societatea în schimbare“, Chișinău: Facultății Relații Internaționale, Științe Politice și Administrative, Universitatea de Stat din Moldova, стр. 694-700.
- Пророковић, Д. (2016). „Геополитика у мултиполарном поретку и постављање малих држава-повратак националном интересу“, У: *Зборник радова „Србија и стратегијска раскрића“*, Београд: Министарство одбране, стр. 389-400.
- Пророкович, Д. (2017). „Эмиграция из балканских стран как непрерывный процесс“, „Политика и практика регулирования миграции в условиях современных вызовов“, Кишинев: Международная Организация по Миграции, представительство в Республике Молдова, стр. 38-42.

В) Чланци објављени у научним часописима:

- Пророковић, Д. (2013). „Геополитички положај (БЈР) Македоније“, *Српска политичка мисао*, Год. XX, vol. 40, br. 2/2013, 205-222.
- Пророковић, Д. (2013). „Зашто је ЕУ (гео)политички несамоствална“, *Национални интерес*, Год. IX, Vol. 16, br. 1/2013, стр. 63-78.
- Пророкович, Д. (2013). „България и Сърбия: Възможност за съгласуване на геополитическите цели“, *Геополитика*, Год. X, br. 4/2013, стр. 29-44.
- Proroković, D. (2013). „Višegradaska grupa: razlozi udruživanja i perspektive integracije“, *Međunarodna politika*, God. LXIV, br. 1150, str. 33-49.
- Пророковић, Д., Перовић, М. (2013). „Стратешки коридори и цевоводи и њихов утицај на геоекономски положај балканских држава“, *Национални интерес*, Година X, vol. 18, Број 3/2013, стр. 105-133.
- Proroković, D. (2014). „The End of History, Culture of Megalopolis and Geopolitics of Polis“, *Serbian Political Thought*, Y. VII, Vol. 11, UDC 316.42+316.7]:321.01, str. 123-132.
- Пророковић, Д. (2014). „Геополитичка димензија макрорегионалних стратегија ЕУ“, *Национални интерес*, Година X, vol. 19, Број 1/2014, стр. 9-27.
- Пророковић, Д., (2014). „Рашка област као геополитичко жариште и њен значај по положај Србије и Српске“, *Политика*, Год. VII, број 7, стр. 175-194.
- Proroković, D. (2014). „Bitka za kontrolu Dunava i uticaj na geopolitički položaj Srbije“, *Međunarodna politika*, God. LXV, br. 1153-1154, str. 113-127.

- Пророкович, Д. (2015). „Приносът на югославския комунизъм за развитието на национализма на страшния съд“, *Годишник на катедра „философски и политически науки“*, Година IV, стр. 136-145.
- Пророковић, Д., Килибарда, З. (2015). „Настајање геополитичких жаришта у нафтним зонама“, *Војно дело*, Год. LXVII, бр. 04/2015, стр.7-23.
- Пророковић, Д. (2015). „Арктичко питање и утицај на безбедност Европе“, *Политика националне безбедности*, Год. VI, бр. 01/2015, стр. 187-208.
- Пророковић, Д. (2015). „Однос средњоевропских словенских држава према Русији: поглед из угла геополитике“, *Култура полуса*, год. XII, Посебно издање, стр. 55-65.
- Пророковић, Д. (2015). „Изазови везани за образовање из области нуклеарне безбедности и програм Међународне агенције за атомску енергију (ИАЕА)“, *Култура полуса*, год. XII, бр.28, стр. 67-94.
- Proroković, D., (2015). „Neoliberalni fundamentalizam i evrointegracije: primer Balkana“, *Međunarodna politika*, God. LXVI, br. 1158-1159, str. 5-17.
- Пророковић, Д. (2016). „Геокономски аспекти кинеске концепције ОБОР и позиција Србије, Црне Горе и БиХ“, *Национални интерес*, Год. XII, vol. 26,стр. 35-58.

*

Докторска дисертација Душана Пророковића под називом "Регионална безбедност и теорија реализма: студија случаја Арктик"написана је на 399 страница, од којих 346 страна чини основни текст.

Приложена литература садржи 433 библиографске одреднице. Дисертација такође садржи Прилоге: табеларне приказе резултата гласања у Савету безбедности ОУН по предлозима резолуција који су подношени у периоду 1996-2016. година уз пратеће напомене које чланице овог тела су биле против или уздржане, односно које сталне чланице су уложиле вето. Ови подаци су хронолошки представљени како би се илустровале промене које кандидат објашњава у дисертацији, али због прегледности и оригиналне (и јединствене) систематизације уједно су и налази сами по себи, те као такви могу бити коришћени за наредна истраживања.Дисертација садржи 60 табеларних приказа, 17 географских карата и 2 дијаграма.

2. ПРЕДМЕТ И ЦИЉ ДИСЕРТАЦИЈЕ

Докторска дисертација под насловом "Регионална безбедност и теорија реализма: студија случаја Арктик" у најширем смислу за предмет истраживања има спољне и безбедносне политике држава, које, користећи постојеће класификације разврстава на суперсиле, велике силе, регионалне силе и мале државе. У свом раду кандидат испитује узрочно-последичне везе спољних и безбедносних политика актера који својим спољним и безбедносним политикама обликују или усмеравају међународну безбедност (САД, Кина, Русија), као и низа осталих великих и регионалних сила.

У истраживаној студији случаја, односно проверама налаза истраживања на примерима геопростора источне Европе и Блиског истока, испитује се и спољнополитичко постављање малих држава. Кандидат Душан Пророковић усмерава своје истраживање ка тражењу одговора на питања: да ли постоји равнотежа снага у међународној политици и да ли се тзв. принцип самопомоћи одражава на спољну и безбедносну политику актера, а посебно на регионалну безбедност? Кандидат у првом делу рада објашњава због чега су државе и даље кључни актери међународних односа, зашто је улога недржавних актера ипак секундарна, као и због чега је истраживање међународне безбедности практично немогуће без делимичног или потпуног ослањања на „теорију реализма“. У том контексту Пророковић анализира и низ конкурентских теорија, уз посебан осврт на „теорију либерализма“.

Концепт *равнотеже снага* подразумева да се државе руководе принципом самопомоћи у међународним односима, што је у складу са изабраним теоријским оквиром и закључцима низа теоретичара који су анализирали питања од значаја за међународну безбедност у последњих пола века. Дефинисање и реализацију различитих спољних и безбедносних политика актера које доводе до успостављања равнотеже снага кандидат разматра упоређивањем раста или пада војне, економске и политичке моћи држава. Поремећаји постојећег односа снага воде ка трансформацији структуре светског политичког система, која може бити једнополарна, биполарна или мултиполарна. Руководећи се принципом самопомоћи свака држава има за циљ да повећа своју војну, економску и/или политичку моћ, што чини утврђивањем и спровођењем спољних и безбедносних политика. Мале државе тако желе да се домогну статуса регионалне силе, регионалне силе да постану велике силе, а велике силе имају амбиције да прерасту у суперсиле. Упркос томе што смо последњих две деценије присуствовали периоду једнополарности, са САД као једином суперсилом у светском политичком систему, кандидат објашњава да су такве ситуације у досадашњој историји биле ретке, као и да су, ослањајући се пре свега на образложења структуралних реалиста, дугорочно тешко одрживе. Како би доказао ову тезу он анализира односе војне, економске и политичке моћи између САД, Кине и Русије од 1996-2016. године, фокусирајући се на постављање представника ових држава у СБ УН по питањима важним за међународну безбедност. Испитујући када су Кина и Русија биле против предлога САД, односно када су заједно улагале вето, долази до закључка да ове две велике силе активно делују у циљу успостављања равнотеже снага према јединој суперсили, са циљем да трансформишу структуру светског политичког система од једнополарне ка мултиполарној. С тим у вези, кандидат полемише са поборницима теорије либерализма у студијама безбедности, оспоравајући тезу да ће доћи до „краја историје“ и закључује како најважнија карактеристика окружења у ком се одигравају међународни односи остаје његова анархичност, што узрокује сталне промене односа војне, економске и политичке моћи и у крајњој линији трансформише структуру светског политичког система.

Међутим, кандидат долази и до закључка да се *регионална равнотежа снага* успоставља сасвим другачије од глобалне. Односно да трансформација структуре

светског политичког система може деловати на сасвим различите начине у различитим деловима света. Убедљива већина истраживања међународне безбедности кроз призму (структуралног) реализма је била оријентисана ка сагледавању односа између актера из глобалног ракурса. Кандидат испитује ове односе инверзно, из угла регионалне безбедности и долази до следећих резултата: једна велика сила може тесно сарађивати са другом на глобалном нивоу и тежити успостављању равнотеже снага у светском политичком систему, али се на регионалном нивоу истовремено могу показати сасвим другачије тенденције. Примера ради, Русија је са Кином склопила стратешко партнерство у пуном смислу те речи, ове две земље заједничким наступима успрешно парирају САД у аглобалној арени, али би истовремено, када се говори о безбедности Арктика, пре постигла договор са САД него са Кином.

Уз суперсилу и велике силе, на регионалном нивоу су важни актери и регионалне силе и мале државе. Утицај регионалних сила и малих држава на светску политику је занемарљив или уопште не постоји, али се зато итекако манифестује у регионалном оквиру. Регионалне силе и мале државе често генерално подржавају једну велику силу (или суперсилу) на глобалном плану, али истовремено са њом немају и потпуно усаглашене ставове на регионалном нивоу. Кандидат анализира спољну и безбедносну политику Норвешке, која је чланица НАТО и усаглашава своје деловање са САД на глобалном нивоу, али изузетак прави у геопростору Арктика, за који је животно заинтересована и где показује тежњу да делује што је могуће самосталније (чак и да ступа у билатералне аранжмане са Русијом, иако се НАТО сукобљава са званичном Москвом у низу других региона). Такође, кандидат објашњава и сукобљавање Данске и Канаде, односно САД и Канаде, до којих долази због разграничавања у арктичким водама, иако ове земље тесно сарађују у осталим деловима света. Следи закључак да „принцип самопомоћи“ једини меродавни критеријум за разумевање држава, независно од њиховог статуса у подели светске моћи.

Речени закључак кандидат је проверавао на примерима региона источне Европе и Блиског истока доказујући кључна начела реалистичке теорије. Државечине оно што је неопходно урадити у циљу остваривања националних интереса – артикулисаних у складу са интересима локалних политичких и економских елита. Иако се одлуке и поступци често заогрћу у разне идеологије и правдају моралним начелима, руководећи мотиви су корисност и употребна вредност како би се осигурала национална безбедност. Државе могу приступати војним и економским савезима, формирати међународне организације, прихватати сугестије невладиних организација или сарађивати са међународним корпорацијама, али су све то само инструменти како би се спроводио принцип самопомоћи.

Наравно, нису сви актери способни да изграде војне, економске и политичке капацитете до нивоа када ће моћи самостално и у потпуности да одлучују о својој судбини. Зато државе прибегавају коришћењу разних средстава, инструмената и мера. У раду се истраживање реализује кроз студију случаја за геопростор Арктика. Карактеристика

изабране студије случаја је што се у овом геопростору појављују као актери и *суперсила* (САД), и *велике силе* (Русија, Кина), и *регионалне силе* и *маледржаве*, али и *међународне организације* УН, ЕУ, НАТО и Арктички савет, мултинационалне енергетске компаније и међународне невладине организације које се баве питањем еколошке безбедности и заштите животне средине. Кандидат студијом случаја испитује једва проблема: како концепт равнотежеснага и принцип самопомоћи узрокују утврђивање својно-стратешких и економских приоритета актера у овом делу света и како се то одражава на регионалну безбедност?

Проучавана студија случаја је репрезентативна за појаву која се истражује и на њој је била могућа провера концепта равнотеже снага и принципа самопомоћи, али и испитивање односа између држава и недржавних субјеката међународне безбедности. Арктичким питањем, које несумњиво постаје једно од важнијих за међународну безбедност, у домаћој академској заједници се осим самог кандидата нико није бавио. Сведоци смо да се у арктичким државама-САД, Канади, Русији, Данској и Норвешкој појављује све већи број истраживања на ову тему, а последњих десет година је приметан и велики број активности међународних организација, попут УН и ЕУ, усмерених ка том питању. Климатске промене и убрзано топљење северног леденог покривача изазивају забринутост и представљају глобалну претњу, услед чега заинтересованост институција и истраживача расте. Међутим, како кандидат примећује, са једне стране, иако Арктичко питање представља глобалну претњу, овим питањем се пресвега баве арктичке државе, јер топљење великог леденог покривача чини недоступним за експлоатацију богата налазишта природног гасана и Северног леденог океана тако да наведене државе то схватају и као своју привредну и /или стратешку шансу, док са друге стране, топљење леда отвара могућност континуалног коришћења арктичких вода за транспорт роба између Пацифика и Атлантика, услед чега расте заинтересованост кинеских инвеститора и државних институција. Због тога се кандидат у свом раду ослонио на теорију реализма и објашњавање да државе најпре размишљају о сопственој безбедности (и самим тим о својим интересима), па тек потом о глобалним изазовима, ризицима и претњама.

Због сложености предмета истраживања и постављених циљева, кандидат се определио за комбиновани методолошки приступ. Према циљном усмерењу, у њему доминирају специфичности *квалитативног методолошког поступка*, односно карактеристике *контекстуалног, експлоративног и дескриптивног* истраживања. У делу рада који се односи на теоријско одређење проучаваног феномена коришћена је метода прегледа литературе. Анализа докумената (нормативно-правних аката) и анализа садржаја званичних саопштења кључних политичких представника су коришћене ради одређивања интереса суперсиле, великих и регионалних сила и малих држава, односно правца њиховог деловања у глобалном и дефинисаном регионалном оквиру (Арктик). Праћење формалне вредности одређених индикатора моћи (војна моћ, економска моћ, ресурсни потенцијали и гласање у ОУН као индикатор политичке моћи) су базирани на примени секундарне анализе података. За обраду и анализу економетријских показатеља и представљање статистичких података о ресурсним потенцијалима употребљен је статистички метод.

Промена равнотеже снага у међународним односима и њен значај за проучавање регионалне безбедности су истраживани студијом случаја.

3. ОСНОВНА ПОЛАЗИШТА ИСТРАЖИВАЊА

У складу са предметом и циљем истраживања кандидат је поставио две хипотезе:

Хипотеза 1. „трансформација структуре светског политичког система узрокује повећавање потенцијала моћи актера, што се одражава на регионалну безбедност“;

Хипотеза 2. „У условима трансформације структуре светског политичког система регионалне силе и мале државе примењују принцип самопомоћи у циљу очувања националне безбедности“.

Базичном операционализацијом, кандидат је хипотезе изразио кроз следеће тврдње:

- Стварањем равнотеже снага у међународним односима индукује се структура светског политичког система који директно утиче на постављање (вођење политике) суперсиле и великих сила.
- Приоритети спољне и безбедносне политике суперсиле су да спречи успостављање равнотеже снага и одржи једнополарну структуру светског политичког система.
- У процесу успостављања равнотеже снага претњу по регионалну безбедност представљају политике суперсиле и великих сила, што узрокује реакције регионалних сила и малих држава и утиче на примену принципа самопоћи.

Прва хипотеза је постављена како би се описала и потврдила теорија равнотеже снага у међународним односима. Промена спољне и безбедносне политике кључних актера у међународним односима-великих сила, као и њихова тежња да укључе остале актере у овај процес, настаје услед потребе да се окупљају на једној страни, против суперсиле. На такав начин оне повећавају своје одбрамбене капацитете и одвраћају суперсилу од напада. Међутим, велике силе карактерише и то што имају амбицију да и саме постану суперсила. Због тога раст њиховог потенцијала моћи (војна сила, економски потенцијал, приступ ресурсима, географска дистрибуција моћи) изазива и контрареакцију у виду јачања потенцијала моћи актуелне суперсиле, која жели да одржи сопствену доминацију у светском политичком систему. Истовремено, раст потенцијала моћи великих сила изазива подозрење у њиховом непосредном суседству, што се одражава на регионалну безбедност. У студији случаја ће бити детаљно представљен процес „милитаризације Арктика“, који се

одвија у циљу јачања потенцијала моћи суперсиле (САД) и велике силе (Русија), а који ће користити за потврђивање постављене хипотезе.

Друга хипотеза је постављена како би се сагледале последице по регионалну безбедност до којих долази услед (покушаја) успостављања нове равнотеже снага у међународним односима. Сучељавање потенцијала моћи суперсиле са једне и великих сила са друге стране, доводи до нарушавања регионалне безбедности. Истраживање спољне и безбедносне политике регионалних сила и малих држава се спроводи како би се испитало њихово понашање у таквим условима. Нарушавање регионалне безбедности је највећа претња безбедности регионалних сила и малих држава. Истраживањем је потврђена тврдња да регионалне силе у условима нарушавања регионалне безбедности (узроковане променом равнотеже снага у светском политичком систему) бирају примену принципа самопомоћи. У периодима када долази до трансформације структуре светског политичког система преваходни циљ регионалних сила и малих држава је да очувају до тада остварен ниво националне безбедности и због тога су искључиво окренуте ка стварању равнотеже снага у регионалном оквиру. Иако би се према теорији равнотеже снага регионалне силе могле препознати као заинтересован актер за учествовањем у прављењу баланса на глобалном нивоу, оне се а priori не придружују савезу великих сила. За регионалне силе је важније питање регионалне безбедности од питања глобалне безбедности и због тога своје политике дефинишу са циљем да се одржи регионална равнотежа снага, а како ће се то одразити на глобалну равнотежу снага за њих је од мањег значаја. Свака промена баланса у регионалном оквиру, узрокује нова преиспитивања регионалних сила, што може довести и до промене политике неке од њих.

Потврђивање постављених хипотеза кандидат реализује кроз тражење одговора на следећа основна истраживачка питања:

А) Како се трансформација светског политичког система одражава на међународну безбедност?

Б) Како успостављање равнотеже снага утиче на дефинисање спољне и безбедносне политике актера?

В) како примена принципа самопомоћи утиче на дефинисање спољне и безбедносне политике?

Г) на основу којих параметара регионалне силе и мале државе дефинишу сопствену спољну и безбедносну политику у условима промене баланса на глобалном нивоу?

Д) У којој мери нарушавање глобалне безбедности (узроковано успостављањем равнотеже снага) доприноси на рушавању регионалне безбедности?

Провера хипотеза извршена је кроз истраживање геопростора Арктика. Конкретна студија случаја је изабрана због репрезентативности и актуелности. Са једне стране, евидентна је све већа заинтересованост кључних актера међународних односа за дати простор. Са друге стране, односи између актера нису оптерећени дугачком историјом, тј. на обликовање њихових односа не утичу догађаји из далеке прошлости, као што је то случај у неким другим деловима света. Због тога је ужи временски оквир јасно омеђен на 1996. годину, када је формиран Арктички савет и од када је уследио период интензивних дешавања везаних за односе између заинтересованих страна. Зато је могуће детаљно пратити развој и промену политика заинтересованих актера по овом питању.

4. ПРЕГЛЕД САДРЖАЈА ДИСЕРТАЦИЈЕ

Дисертација садржи седам поглавља. У првом, уводном делу су представљени предмет и циљеви истраживања, методолошки и хипотетички оквир истраживања и научна и друштвена оправданост истраживања. У другом делу су обрађени појмови међународне, регионалне и националне безбедности, безбедносне и спољне политике државе и теоријски приступи у истраживању безбедности. Када је о међународној безбедности реч, нивои анализе који су разматрани су држава и међународни (светски политички) систем. Због тога се у овом поглављу пажња посвећује међународној безбедности, дефинишу се регионални актери који утичу на регионалну безбедност и описује национални интерес који се јавља као основа за утврђивање националне безбедности. Државе своје постављање дефинишу кроз утврђивање спољних и безбедносних политика, због чега је ове категорије неопходно појмовно одредити. Кроз осврт на различите теоријске приступе у истраживању безбедности, при чему ће посебна пажња бити посвећена либералном институционализму и теорији регионалног безбедносног комплекса, објашњено је зашто се регионална безбедност посматра кроз теорију реализма, односно, зашто је овај теоријски оквир погодан за разматрање међународне и регионалне безбедности.

У трећем делу су представљени кључни актери међународне безбедности и њихово постављање у светском политичком систему. Да би се анализирали кључни актери, а то су суперсила, велике и регионалне силе, најпре је неопходно описати шта представља светски политички систем и какве су његове карактеристике. Структура светског политичког система је модел уређења односа између држава према њиховом потенцијалу моћи, а његова главна одлика је анархија, што подразумева одсуство ауторитета способног да утврђује принцип надређености и подређености држава. Због тога се структура дефинише кроз упоређивање потенцијала моћи, па се формира систем који може бити једнополаран, биполаран или мултиполаран. У зависности од тога каква је структура, одређује се и улога актера.

У четвртном сегменту рада детаљније се анализирају спољне и безбедносне политике кључних актера међународних односа. У том контексту се сагледавају: 1) војна моћ као инструмент спољне и безбедносне политике; 2) економска моћ као средство за досезање

постављених циљева, што укључује и обезбеђивање приступа ресурсима као предуслов економског развоја; 3) политичка моћ захваљујући којој је могуће обликовање или наметање решења важних за регионалну и/или међународну безбедност. Истраживање спољних политика САД, Русије и Кине као и посматраних регионалних актера је вршено кроз анализу њихових гласања у Савету безбедности ОУН по питањима значајним за међународну безбедност. Овај параметар је важан за доношење закључка о томе колико су две велике силе (Русија и Кина) посвећене успостављању равнотеже снага (односно, да ли постоји тренд чешћег супротстављања САД на гласањима у СБ УН) и како на то реагују регионалне силе чије безбедносне и спољне политике анализирамо (да ли прате Русију и Кину, или се стваљају на страну САД).

У петом сегменту се се истраживање врши кроз студију случаја за геопростор Арктика. Студија случаја се представља кроз четири посебне целине: географски положај простора који се посматра и важност за међународну безбедност; анализу спољних и безбедносних политика посматраних актера (САД, Кина, Русија, Канада, Норвешка, Данска, Исланд, Шведска, Финска, Немачка, Јапан, Јужна Кореја); анализу конфликта и питања значајних за регионалну безбедност; и анализу улоге регионалних организација и њиховог значаја за регионалну безбедност. Регионалне организације које се анализирају су: Арктички савет и ЕУ. У једном одељку овог дела рада је посебна пажња посвећена питању контроле главних поморских рута, што се тиче теорије таласократије и геополитичке теорије уопште.

Шести сегмент је посвећен питању како успостављање равнотеже снага и принцип самопомоћи у међународним односима утичу на регионалну безбедност. У том контексту се испитују: тежња суперсиле за одржавањем позиције; тежња великих сила за успостављањем равнотеже снага; улога принципа самопомоћи у постављању осталих актера регионалне безбедности; и улога осталих актера у успостављању равнотеже снага. У два посебна одељка су закључци добијени истраживањем студије случаја тестирани на примерима геопростора Источне Европе и Блиског истока. Циљ ових тестирања је био да се провери поузданост изнетих закључака.

Последњи, седми део рада, представљају закључна разматрања и оцене истраживача и у њему ће бити потврђене обе постављене хипотезе.

5. ОСТВАРЕНИ РЕЗУЛТАТИ И НАУЧНИ ДОПРИНОС ДИСЕРТАЦИЈЕ

У домаћој академској литератури је недовољно обрађивана тема теоријског приступа значаја и утицаја концепта *равнотеже снага* и *принципа самопомоћи* у односима између држава. Такође, приметно је да у домаћој литератури нема, а у иностраној је врло мало радова у којима је теоријски концепт равнотеже снага и примене принципа самопомоћи коришћен за проучавање регионалне безбедности. У истраживању се концепт

глобалне равнотеже снага сагледава као чинилац регионалне безбедности. Имајући у виду теоријску поставку Кенета Волца и његових следбеника, према којој успостављање равнотеже снага у међународним односима утиче на међународну безбедност, сасвим је оправдано поставити и питање: како се тај феномен одражава на регионалну безбедност? Регионална безбедност је део међународне безбедности и успостављањем новог баланса на глобалном нивоу долази и до стварања нових односа снага у различитим регионима. Односи између актуелне – једине суперсиле (САД) и великих сила (Русија, Кина) се не тичу само глобалног, већ и регионалног оквира. Будући да теорија равнотеже снага има за превасходни циљ разумевање безбедности на глобалном нивоу (глобална безбедност и међународна безбедност у најширем могућем значењу), истраживањем се испитују и нови сазнајни потенцијали постојећег теоријског оквира.

Научни циљеви овог рада су: систематичан опис односа суперсиле и великих сила сагледан кроз њихове спољне и безбедносне политике, кроз који је потврђена теорија равнотеже снага у међународним односима; дескрипција спољнополитичког постављања регионалних сила и малих држава којом се потврђује концепт самопомоћи; експлорација преко које је могуће сагледати утицај промене равнотеже снага на регионалну безбедност и промену понашања регионалних сила – реализовани су захваљујући методолошки поузданом приступу..

Поред тога, научни допринос овог рада представља и пружање релативно добрих смерница за даље проучавање међусобних односа суперсиле и великих сила на простору Арктика, као и добре полазне основе за будућа истраживања спољне и безбедносне политике и теорије равнотеже снага. Овим истраживањем је потврђен и значај принципа самопомоћи и теорије реализма за дефинисање спољних и безбедносних политика и то у свим контекстима (гео)политике – како суперсиле и великих сила, тако и регионалних сила и малих држава. Рад је потврдио да теорија реализма, у својим различитим видовима – од неокласичног до структуралног реализма – остаје најпоузданији теоријски оквир за истраживање унутар студија безбедности – у широком обиму значења најмлађе дисциплине унутар друштвених наука.

6. ЗАКЉУЧАК

На основу увидау завршену докторску дисертацију Душана Пророковића *„Регионална безбедност и теорија реализма: студија случаја Арктик“*, комисија констатује да је кандидат успешно обрадио постављену тему. Предмет и циљеви истраживања су адекватно постављени, теоријски и методолошки оквир рада кохерентни и утемељени на релевантним научним достигнућима и емпиријским показатељима. Кандидат је следио одобрену структуру на коју је сагласност дало Наставно-научно веће Факултета безбедности и Стручно веће Универзитета у Београду.

Дисертација „*Регионална безбедност и теорија реализма: студија случаја Арктик*“ представља савремен, актуелан и оригиналан допринос студијама безбедности, како у домену научног сазнања, тако и у истраживачкој пракси.

На основу свега изложеног, имајући у виду квалитет, значај, добијене резултате и остварени научни допринос, Комисија даје позитивну оцену докторске дисертације и Наставно-научном већу Факултета безбедности Универзитета у Београду

ПРЕДЛАЖЕ

да прихвати позитивну оцену докторске дисертације Данијеле Спасић, под насловом „*Регионална безбедност и теорија реализма: студија случаја Арктик*“ и одобри јавну одбрану.

У Београду, 10.07.2017.

КОМИСИЈА

1. проф. др Владимир Цветковић председник
2. проф. др Драган Симић, члан
3. доц. др Милан Липовац, члан